

11a. COMMELINACEAE

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT¹⁾
(Rijksherbarium, Leiden)

Overblijvende of eenjarige kruidachtige planten, met vezelige of vlezige wortels en al of niet duidelijk ontwikkelde, knopig gelede, rechtopstaande, opstijgende of kruipende stengels. Bladen verspreid, ongedeeld, parallelnervig, aan de voet schedevormig. Bloeiwijze eindelings en/of okselstandig, bestaande uit 1 of meer schichten, zelden bloemen alleenstaand. Schutbladen vaak bladachtig of schedevormig en dan vaak bootvormig, soms sterk gereduceerd of ontbrekend. Bloemen meestal tweeslachtig, actinomorf of zygomorf, met 3 meestal groene, meestal vrije kelkbladen en 3 meestal blauwe of rode, zelden witte of gele, meestal vrije, zelden tot een buis verenigde, meestal spoedig verwelkende kroonbladen, waarvan het voorste bij zygomorfe bloemen vaak sterk gereduceerd is. Meeldraden 6, waarvan vaak slechts 3, zelden slechts 1 fertiel, de overige al of niet als staminodiën ontwikkeld; helmraden vaak met paarlsnoervormige haren; helmknoppen 2-hokkig, meestal met overlangse spleten, zelden aan de top openspringend, Vruchtbeginsel 1, bovenstandig, 3- of zelden 2-hokkig, met per hok 1 tot weinige atrope zaadknoppen aan een axillaire placenta; stijl 1, stempel 1, knopvormig of 3-lobbig. Vrucht een loculicide doosvrucht, zelden vlezig of perkamentachtig en niet openspringend. Zaden met goed ontwikkeld, melig endosperm; embryo zijdelings tegen het endosperm liggend.

De familie omvat ca. 35 geslachten en ca. 600 soorten en komt bijna uitsluitend in de tropen en subtropen voor.

1. Bloemen zygomorf, met 3 fertiele en 3 steriele meeldraden 1. *Commelina*
1'. Bloemen actinomorf, met 6 fertiele meeldraden. 2. *Tradescantia*

1. COMMELINA L., Sp. Pl. 1753, p. 40.

Type-soort: *C. communis* L.

Eenjarige of overblijvende kruiden, vaak met vlezige wortels. Stengels rechtopstaand, opstijgend of kruipend, knopig geleed. Bladen zittend of kort gesteeld. Bloeiwijze een schicht, omgeven door een dubbelgevouwen of kapvormige bloeischeide met vrije of ten dele vergroeide randen. Bloemen zygomorf. Kelkbladen ongelijk, het achterste het kleinst, de 2 voorste vaak gedeeltelijk vergroeid. Kroonbladen meestal blauw, ongelijk, vrij, de 2 achterste genageld, groter dan het zittende of bijna zittende voorste. Meeldraden 5 of 6, de 3 voorste fertiel, de 2 of 3 achterste steriel, alle met kale helmraden. Vruchtbeginsel 3-, zelden 2-hokkig. Vrucht 3- of 2-hokkig, openspringend, met 1 of 2 zaden per hok.

Ca. 100 soorten, hoofdzakelijk in de tropen; enige ook nog tot in de gematigde zone.

1. *Commelina communis* L., Sp. Pl. 1753, p. 40 — Gewone commelina.
Plant eenjarig. Stengels rechtopstaand of opstijgend en in het onderste deel

¹⁾ Met medewerking van F. A. STAFLEU (Utrecht), die de nomenclatuur verzorgde.

aan de knopen wortelend, vertakt, kaal of bovenaan kort behaard, ca. 30—80 cm lang. *Bladen* eirond-lancet- tot lijn-lancetvormig, naar de voet vrij plotseling, naar de spitse top geleidelijk versmald, ca. 2—10 cm lang, met kale schijf en aan de randen gewimperde schede. *Bloei-schede* dubbelgevouwen, in opengevouwen toestand breed hartvormig, met spitse of kort toegespitste top, aan de randen niet vergroeid, ca. $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ cm lang, kaal of kort behaard, op een ca. 1— $2\frac{1}{2}$ cm lange, meestal aan één zijde kort behaarde steel. *Kelkbladen* eirond, stomp, bleekgroen, ca. 4—5 mm lang. De twee achterste *kroonbladen* rond-eirond, in de nagel versmald, ruim 1 cm lang, diepblauw, het voorste veel kleiner en smaller, bleekblauw tot wit. *Meeldraden* 6, de 3 fertiele met lange helmraden en in omtrek ongeveer smal eironde, bruinachtige helmknoppen, de 3 steriele met kortere helmraden en kruisvormige, gele helmknoppen. *Vrucht* in omtrek eirond tot elliptisch, ca. 5—6 mm lang, 2-hokkig. *Zaden* 1—2 per hok, ongeveer ellipsoïdisch, aan één zijde afgeplat, ca. 2—3 mm lang, onregelmatig gerimpeld, grijsbruin. *Bloei-tijd*: juli—sept.

Ned.: Adventief, meestal met oliezaden of graan. Wormerveer, 1917, 1918; West Knollendam, 1920, 1925; Dordrecht, 1921; Leeuwarden, 1928; Deventer, 1931, 1936; Rotterdam, 1933; De Pettelaar, 's-Hertogenbosch, 1940; Kruijningen, 1953.

Ar.: O.-Azië (Z.O.-Siberië, China, Japan); adv. en ten dele ingeburgerd in Z.-Europa (noordelijk tot Z.-Zwitserland), Hongarije, de Kaukasus, Azië (W.- en O.-Siberië), Z.-Afrika, N.- en Z.-Amerika.

Lit.: A. W. Kloos, *Commelina communis* L., D.L.N. 23, 1918, p. 230; id., in N.K.A. 1919, p. 83.

Een tweede soort, *C. coelestis* Willd., wordt door Kloos (N.K.A. 51, 1941, p. 121) vermeld. Zij was te St.-Michielsgestel gekweekt uit zaad, afkomstig uit wolafval van de Tilburgse Wolwasserij.

2. TRADESCANTIA L., Sp. Pl. 1753, p. 288.

Type-soort: *T. virginiana* L.

Dit geslacht onderscheidt zich van *Commelina* o.a. door het bezit van actinomorfe bloemen met 6 fertiele meeldraden. Het komt met ca. 35 soorten, volgens anderen met ca. 60 soorten voor in N.- en trop. Amerika.

Twee soorten, nl. *T. virginiana* L. en *T. fluminensis* Vell., waarvan de eerste als sierplant in tuinen, de tweede als kamerplant wordt gekweekt, zijn een enkele maal met tuinafval of in tuinen voorbijgaand verwilderd gevonden, de eerste in 1906 te Rotterdam, in 1941 te Groningen, in 1946 bij Bilthoven (herb. Utr.) en in 1960 te Leiden (herb. DE JONGH), de tweede in 1914 en 1915 te West-Knollendam en in 1921 te Dordrecht (Zie ook Prod. ed. 2, p. 1917).

Kloos (N.K.A. 51, 1941, p. 121) vermeldt nog *Tinantia fugax* Scheidw., die in zijn tuin te Dordrecht opsloeg uit een partij *Viola*-zaad, afkomstig uit het Arboretum te Wageningen.

11b. CANNACEAE

Canna L. Van dit geslacht zijn vele vormen als sierplant in cultuur (Canna-hybriden). Hiervan werden in sept. 1925 een aantal exemplaren verwilderd aangetroffen in een griend aan de Merwede bij Dordrecht (KLOOS, in N.K.A. 1926, p. 78).

v. O. en R.

11c. PALMAE

Phoenix dactylifera L. — D a d e l p a l m. Hiervan worden bij ons op vuilnisbelten en stortplaatsen nog al eens kiemplanten aangetroffen, die het echter gewoonlijk niet verder brengen dan 1 of 2 enkelvoudige, lijnvormige, stijve, geplooide, sterk generfde, 10—30 cm lange en nauwelijks 1 cm brede bladen. In het Rijksherbarium, in de collectie van de K.N.B.V. en in herb. DE JONGH bevinden zich dergelijke kiemplanten van Schiedam, 1895, 1920; Rotterdam, 1904, 1909; Dordrecht, 1925; Weurt, 1925; Amsterdam, 1933 en Leiden, 1956. Voorts worden ze vermeld van Ubbergen, 1904, Noordwijk, 1925 en Wartena-Eernewoude, 1957 (Zie ook Prod. ed. 2, p. 1917 en KLOOS, in N.K.A. 1926, p. 75).

v. O. en R.